

Рецензия

за

дисертационния труд

на

Марчо Митков Апостолов

докторант в редовна форма на обучение

в катедра "Музикално-сценично изкуство" към Вокален факултет на НМА

на тема:

***“Специфика на актьорско- певческия комплекс
в музикалния театър на Жак Оффенбах”***

за присъждане на образователната и научна степен доктор
по научна специалност „Музикознание и музикално изкуство”
в професионално направление 8.3. „Музикално и танцово изкуство”

научен ръководител: проф. д.изк. Цонка Великова

Актуалност на темата

В настоящата българска музикално-театрална практика жанрът оперета неизменно присъства както в репертоара на Националния музикален театър-София, така и в държавните ни опери. Но, поставянето на почти всички заглавия от оперетната литература, самите спектакли, включително и до момента, продължават да бъдат с непрецизирани и не дотам четливо дефинирани жанрови драматургични принципи. А, именно вещото познаване и боравене с жанровата принадлежност, е в основата на толерантността и компетентността при постановъчния и изпълнителски подход, определя гледната точка, тълкуването, интерпретацията, сценичната транскрипция.

В контекста на така направената констатация, представеният дисертационен труд *“Специфика на актьорско певческия комплекс в музикалния театър на Жак Офенбах”* изявява вопиющата необходимост от изясняване, прецизиране, дефиниране на оперетата като жанр, а в частност и на френския, Офенбахов оперетен концепт/модел.

Адмирам избора на Марчо Апостолов да се посвети на тази съвсем спорадично и фрагментарно изследвана научна зона за България и посредством личните си находки, изводи и заключения, да запълни явна празнота в съвременното българско научно изследователско поле.

Интересът към темата логично е инспириран и мотивиран от личните пристрастия и практически опит на дисертанта. В качеството си на изпълнител, а вече и на педагог, той демонстрира отлично познание, подготовка и осведоменост по отношение на съществуващата теоретична музикална литература и на съвременната музикално-театрална практика.

Справка за докторанта

Марчо Апостолов е една от най-озаряващите и вдъхновяващи творчески личности на съвременния ни музикален театър. Неговата харизматичност, красота и интелигентност, синтетични актьорско-певчески умения, финес и художествена мярка, са запазен творчески бранд при всичките му сценични превъплъщения, било то в измеренията на "високите" героични персонажи или в неудържимите по дух и огнен темперамент каскадни субрети.

Завладяващите му превъплъщения-откровения на сцената на Музикалния театър, не само в оперетата /френска, френска-лирична, виенска, неовиенска/, но и в художествено-естетическите жанрови проявления на класическия мюзикъл, мюзикъла-опера, рок операта, вече повече от 25 години вълнуват, поставят въпроси, търсят отговори, отправят възвишени послания, докосвайки се искрено и с пламтящо сърце до най-съкровени кълета на човешката душа и природа.

Марчо Апостолов е роден във Варна през 1970 г. Завършва последователно в родния си град - IV ЕГ с преподаване на френски език "Фредерик Жолио-Кюри" и СМУ "Добри Христов" със специалност "Класическо пеене". Успешно се дипломира като класически вокалист в НМА - бакалавърска и магистърска степен. Зачислен е през 2017 г. в НМА като редовен докторант към Вокален факултет, катедра МСИ, специалност музикално-сценична режисура с пряка насоченост към дисциплината Пластика.

Творческият път на докторанта започва веднага след дипломирането му в НМА. Един сезон е солист в МДТ "Маестро Георги Атанасов"- Пазарджик /1994-1995/, а от 1998 г. е назначен като артист-солист в Музикалния театър-София, където и до настоящия момент продължава да се изявява и твори.

За превъплъщенията си в ролите на Иисус /рок операта "Иисус Христос Суперзвезда"/ и Граф Данило /оперетата "Веселата вдовица"/ - постановки на Музикален театър-София, е удостоен с Годишната награда на СБМТД "Кристална лира" в раздел "Оперно и оперетно изкуство".

Като гост-солист се изявявал на сцените на всичките ни Държавни опери, в Македонската опера, гостувал е на Софийска филхармония и редица оркестри в страната. С трупата на Музикалния театър участва в множество фестивали, осъществява престижни гастроли - в Холандия, Германия, Швейцария, Тайван, Япония, Франция, Люксембург, Гърция, Турция, както и в самостоятелни театрални проекти на различни творчески формации в България, Германия, Япония, САЩ.

Има направени записи в Националното радио и телевизия и GEGA New.

Паралелно със сценичните си изяви работи като специалист Връзки с обществеността в Национална библиотека "Св. св. Кирил и Методий" от 2021 до момента. Бил е координатор във фонд "Райна Кабаиванска"; специалист "Издания" в Центъра за икономическо развитие; Информационен сътрудник и Сътрудник в Пресцентъра на Фондация "Отворено общество".

Впечатляващи са езиковите му умения - владее 5 езика, притежава много висока компютърна грамотност.

Преподавателската си дейност в НМА "Проф. Панчо Владигеров" започва през 2019 г. като асистент по дисциплината пластика, като от тази учебна година е и титуляр.

Структура на дисертационния труд

Дисертационният труд е с изследователски и аналитичен характер от типа теоретико-приложен. Разположен е в общ обем от 255 страници. Състои се от увод, 3 глави, всяка от които разделена на няколко подглави съответно - /първа-4, втора-5, трета-3/, заключение. Библиографията съдържа впечатляваща като количество и стойност използвана литература, включваща: 202 източника - на латиница - 212, на кирилица - 43, използвани са - 18 справочни издания, голям брой периодичен печат, 7 дисертационни трудове. Поместени са и 2 приложения с обем от 31 страници. Разработката е богато илюстрирана със снимков материал, онагледена е с множество нотни примери, таблици.

Авторефератът коректно и точно синтезира същността на изследваната и разработваната теза.

Докторантът има 3 публикации по спецификата на дисертационния труд, коректно са изведени генерираните приносни моменти.

Описание и оценка на дисертационния труд

Уводът експонира на преден план един от личните мотиви на Марчо Апостолов, провокирали творческото му любопитство и появата на труда: "...*Забелязах, че в театъра на Офенбах се фокусира важен исторически етап в сценичната изява на пародийността, който, освен че променя парадигмата на изкуството, става носител на френските музикално-сценични стандарти в музикалната култура на целия свят.....*". Във въвеждащата част четливо са формулирани обекта на изследване - *вокално-пространствената реалност в*

музикалния театър на Жак Офенбах и предмета - *спецификата на актьорско-певческия комплекс в него*. Зададена е отправната точка, изследваща некомедийната пародийност, в проекцията ѝ на основен елемент, идентифициращ стилистиката на Жак Офенбах в неговите оперети.

Прецизирани са важните детайли, относно подбора, селекцията и разработката на материала, визирани са използваните методи - универсални - исторически подход, анализ, синтез и частните, базирани върху емпиричния опит.

Точно и ясно са определени научните цели, съсредоточени върху задълбоченото изследване на:

1. *художествения стил на френския композитор Жак Офенбах, пряко профилирал специфичния актьорско-певчески комплекс в неговия театър;*

2. *основните похвати за постигане на сатирични и пародийни внушения в произведенията на Офенбах;*

3. *отношението слово – музика в произведенията на Офенбах;*

4. *типажните характеристики и тяхното многообразие в творчеството на композитора;*

5. *творческия профил на най-ярките актьори от онова време, свързали имената си с Офенбаховите произведения и формирали специфичен, непреходен професионален стандарт.*

Първа глава, състояща се от 4 подглави, се спира обстойно на оперетата като проследява нейното възникване, концептуализиране, генезис, възход, амалгамата от всички фактори обективни и субективни фактори, превърнали я в безспорен културен феномен за последните 150 години. Потърсени са корените и допирните точки в сценичните и музикални форми, в музикално-театралните традиции, захранили плодотворно оперетата. Подробно са разгледани идейните и естетически принципи на "гривоазното изкуство", повлияло и формирало

визията на оперетата, главно със своята комедийност и веселие, стигащи до безобидна лудория, и водещата цел - да пародира.

Отделено е място на социалните, обществени и икономически обстоятелства, съпътстващи появата на оперетата, на държавната театрална политика, особено след 1848 година и действащия "режим на привилегиите". Поантата в *подглава 2* е поставена върху терминологичното дефиниране на френската оперета и идеята за общокултурната ѝ кодификация, именно в дръзкия и находчив Офенбахов театър, формирали художествените параметри на новосътворения жанр. *Подглава 3* прави ценно историческо и естетическо проучване, относно родствените връзки между оперетата и жанровете - "опера буфа", "водевил", "зингшил", "ария ди салотто", "романца да салотто", "шансон", като проследява тяхната трансформация, адаптация, втъкани принципи, особено значението на синтеза, положили уникалността и оригиналността на новия концепт-модел. Съвсем естествено централно място е отделено на фундаменталния и базисен предшественик на оперетата - операта, като са разгледани всичките ѝ жанрови проявления, музикално-драматургичната им поетика и архитектоника. На тази основа, използвайки сравнителен анализ, дисертантът откроява и четирите типични елемента на оперетата - *пародията, основаваща се на фолклорните и карнавални традиции; освободеността на нравите; водещата роля на танца; оригиналната рамка на оперетата, с изявен космополитен и транснационален характер*, подчертавайки тяхната значимост и социалната им валентност. *Подглава 4* се спира на театрално-изпълнителската традиция и практика във Франция като конкретно се концентрира върху актьорско-певческия инструментариум, касаещ маниера на пеене, актьорското изпълнение, съществуващите наложени и променящи се стандарти във френското музикално-театрално изкуство до утвърждаването през 1672 г. на така наречения "специфично френски оперен стил" от Люли с цялата му палитра от канонични актьорско-певчески похвати, изразни средства,

приспособления, експресия. От тази гледна точка прецизно са разграфени трите отделни периода, бележещи реформацията на съществуващите и традиционни естетически музикално-театрални практики и образователни стандарти след 1784 г., променили необратимо парадигмата вокална виртуозност/ поведенческа достоверност. Наблегнато е върху значимостта на промените след 1795 година, ролята и дейността на Парижката консерватория, изоснови преобразувала съотношението действие-глас и трасирала тежненията към обединяването и синтеза на вокалните и актьорски умения. Чрез този обзорен преглед Апостолов извежда същностните характеристики на френската естетика: нейния особен лиризъм; привързаността ѝ към яснотата на артикулацията; смисловото значение на текста; предпочитанието към разгърнатостта на поетичността и музикалността на драматургичния текст; приоритетното значение на текста спрямо музиката; вокалната речитативна форма; плътното осъвместяване на актьорските и певчески умения, всички те, категорично скулптурирали дръзкия и неконвенционален изпълнителски стил на Офенбаховия театър.

След направения паралел и сравнителен анализ между италианската и френска музикално-театрална традиция и актьорско-певческа естетика, опиращи се върху обстойното изследване на фундаментални теоретични разработки, дисертантът достига до още един същностен извод, актуален и валиден, и за съвременното музикално-театрално изкуство"..... *Третирането на музикално-сценичните форми като драматични жанрове реабилитира жанровия виталитет и само привидно комплицира изпълнителската задача. Професионалната практика доказва, че драматичната ангажираност на певеца не само не пречи на музикалната му изява, а напротив - дава му възможност за много по-комплексна, единно-енергийно организирана активност. Хармонизацията на сложния комплекс се постига, когато*

неговият синтез се осмисли в естетическата традиция на актьорскопевческото изкуство...".

Втора глава е централна в труда и по своето съдържание, качество, дълбочина на съжденията, разработките и находките, бих я определила като **изцяло приносна**. Тематично обособена в 5 подглави, подразделени съответно - 7 в трета, 5 в четвърта и 3 във втора, се фокусира върху стилистиката на Офенбах, детерминирана от пародията, нейните художествено-естетически проявления и драматургичен генезис. Очертани са историческите, социални и културни параметри на епохата в която твори Офенбах и се концептуализира неговата оперета. Биографичната и творческа справка на композитора проследява и извежда на преден план повратните събития, в социален и личен аспект, рефлектирали върху неговия композиционен подход и метод, и превърнали се в катализатор за появата на новия музикално-театрален жанр. Подробно е изследван драматургичния модел на Офенбах, с неговите водещи композиционни и естетически принципи, като са анализирани отношенията: текст-музика, поетика и фонетика, музикален пре-текст - *личната творческа находка на композитора*, изместването на вокалното начало и преминаването от *bel canto* към *mal canto* /*поетичната запазена марка на Офенбах*/, Акцентирано е върху предпочитанието на композитора към фонетичната, а не поетична композиция, превръщането на вокалната музика в чисто инструментална, и най-вече върху първенството на пародията. Това е и главния аргумент Апостолов да определи Офенбах като *основоположник на пародийната имитация във френското музикално-сценично изкуство* и да изследва корените на пародията, дефинирайки нейните 3 основни проявления - пародия, паратрагедия, бурлеска, проследени като теория и практика от зараждането им до епохата на Просвещението, включително и след този времеви и културен отрязък. Очертани са: релациите пародийни елементи - литературен първоизточник - музикално претворяване; прилаганите вокални и

инструментални прийоми, третиран като елементи на пародийността; механизма на *преувеличението* - всички те според дисертанта - " *пряко насочени към подсилване на хумористичните наслоявания, пародийността при сценичната реализация, търсена посредством костюмите и актьорската интерпретация, пародийните намеци към сериозните оперни заглавия....*". Изведен е и основния метод за постигане на пародия, опиращ се върху - приликите /и разликите/ на основните образи, повтарящите се типове певчески номера и сюжетни елементи. С важно значение е направеното разграничаване на разнородните по жанр оперети на Офенбах, като са набелязани техните характеристики, създаващи яснота, четливост и вярна стартова площадка при тяхното дешифриране, декодиране, сценична интерпретация и реализация. Апостолов се спира много пунктуално и задълбочено върху особената театрална естетика на композитора, изявена чрез двата основни комуникативни творчески модела - автокомуникативен и диалогичен, дискурсите композитор-изпълнител, драматург-изпълнител, както и върху драматургичната типажност, лекотата, високата степен на комичност, специфичното изпълнителско майсторство, функцията на хора, върху интегралния новаторски изпълнителски и композиционен стил, оформил се като бляскава изява на вековната френска гривоазна традиция. На финала дисертантът прави важно обобщение: "*.... Офенбах вероятно още по онова време се е доближил до съвременното ни разбиране и изискване по отношение на работата на актьора. В състава на неговата трупа са наемани не просто добри занаятчии, а хора с интелект и обаяние, съдейки по високото признание, което са получили повечето от неговите солисти....*".

Трета глава е логично продължение на изследваната тема и проблематика в предходната, като успоредно с това, разширява и надгражда обхвата, но конкретно концентрирайки се върху същината на разработката- творческата реалност и актьорско-певческия комплекс в концепт/модела на Офенбаховия

театър. Това обстоятелство само по себе си безспорно определя и *приносния ѝ характер*. Структурирана е в 3 подглави, като втората включва общо 5 раздела. Направеното вътрешно деление благоприятства задълбоченото и прецизно разглеждане на всеки един от компонентите, изграждащи облика на комплексния, синтетичен певец-актьор от театъра на Офенбах. Пародиране, лекота, вокално майсторство, непрестанна импровизация в текста и мизансцена, изобразяване на стереотипен персонажен профил, а не образ в развитие, многопрофилност, специфично общуване с публиката, така очертава творческата реалност на Офенбаховия театър Апостолов, пряко направляваща актьорската визия и майсторство, и положили фундамента на оригиналния изпълнителски и интерпретационен стил. *".....Възпитани в духа на истински синтетизъм, насочен към развиването на ярки комедийни умения, тези актьори успяват да изградят стандарт и фина специфика на френската оперета, а именно - цялостна вокално-пространствена интерпретационна завършеност и зрялост..."*. Ще изтъкна заслугата на дисертанта по отношение концептуализирането на персонализираните изпълнителски профили в оперетите на Офенбах: *въодушевяващи гризетки, пеещи комедианти - присмехулници от предградията, пеещи феи, пеещи актриси, травестити*, както и прецизно очертаните параметри на: тяхната драматургична функция, актьорско-певческа експресия, модел на поведение, интегрален вокално-пространствен комплекс на техните сценични превъплъщения. Отделено е място на творческите личности, проектирали със своето майсторство жалоните за бъдещите актьорско-певчески генерации, посветили се на оперетното изкуство в частност, и съблюдаващи модела на синтетичния певец-актьор, актуален и за съвременната музикално-театрална практика. Сред тези забележителни певци-актьори, останали в летописа на оперетното изкуство кандидатът прави задълбочени портрети на: оперетната дива Ортанс Шнайдер, гризетките - Лиз Тотен, Зюлма Буфар, пеещите клоуни Жозе Дюпnoi, Кудер

Леонс, Барон, Бах, пеещите феи - Анна Дарто, Мари Пешар, травестити - Адел Исак, Леонс, Дезире, Леа Сили и др. Дадени са сведения за техни театрални превъплъщения и постижения, социален статус, цитирани са дори пикантни творчески и житейски случки.

Докторантът разширява своите търсения по отношение на актьорско-певческия комплекс като проследява трансформациите на френския оперетен жанр след Офенбах, и пряко произтичащия от него изпълнителски маниер, повлиян от Кафе шантаните и кабаретата. " шантанско-еротичното направление става водещо, като откровената еротика на сцената е елегантно декорирана с вокални номера, които пренасят зрителя от театъра в модерно кафе-концерт.. Въпросният период /постимперския/ в историята на френската оперета се характеризира наред с все по-решителния упадък на жанра, също така и с увеличаване разнообразието на сценичните и изпълнителските техники. Оперетата се превръща в най-елегантния спектакъл, демонстриращ не само богатството на декорации и аксесоари, но и виртуозните умения на актьорите....". Апостолов представя значимите изпълнители от този период сред които: оперетната дива Анна Жюдик, наложила изкуството на певческата декламация, Анна Тео, представителка на каскадното актьорско амплоа, ярката буфонеса Симон Жирар и др., като се спира на техните изпълнителски находки, издигнали на още по-високо ниво актьорско-певческото изкуство. Проучени са също така и изведени обективните фактори, превърнали са в катализатор и неминуемо довели до залеза на оперетата, в лицето на театралните жанрове с малка форма и най-вече на достъпното говорящо, звуково кино, наложило комерсиалната и атрактивна кино-оперета, изместила живия музикално-театрален спектакъл. По този начин Апостолов затваря кръга на панорамния оперетен обзор, проследяващ художествено-естетическото битие и творческа реалност както на жанра, така и

в частност на уникалния изпълнителския профил и майсторство на оперетния актьор-певец от театъра на Офенбах, включително и след неговата златна ера.

Заключението е своеобразна рекапитулация, убедително аргументира и затвърждава тезата на разработката, достига до съответните изводи и обобщения.

Бих искала да отбележа и подчертая *приносното значение* на *двете приложения*, първото посветено на теорията на пародията през 20 век, а второто, включващо интегрален списък на оперетите от Офенбах - 107 заглавия, 98 оригиналните опуси, 9 представляващи преработени версии.

Приноси

Като обобщавам и рекапитулирам казаното дотук считам, че *дисертационният труд генерира висока приносна стойност, във всеки сегмент и компонент на своето изследване*. Словесният изказ, аналитичността и полета на мисълта с които дисертантът води фактурата на своето изложение, са научно и логично обосновани, аргументирани и ерудирани, поднесени са на висок научен стил, и са ясна индикация за притежаваната от Апостолов богата езикова култура. Бих искала да наблегна върху факта, че разработката е създадена с вещо познание и компетенция, обич, лично отношение и отговорност.

Представеният дисертационен труд е ценен, не само с предмета си на изследване, поставени цели, задачи, приноси, но и от гледна точка на неговата актуалност, утилитарност, новост. Разработката дава сериозен масив от информация в теоретичен план, както и практически напътствия върху които успешно биха могли да се опрат специалисти-изследователи, режисьори, диригенти, сценографи, артисти-певци, посветили се на оперетното изкуство.

Между приносните моменти на разработката ще открия:

- 1. изведените културни, литературни и музикални предпоставки, довели до генезиса на оперетата;*
- 2. доказателствата за общественя интерес и успех на Офенбаховия театър като творчество и драматургичен модел;*
- 3. водещите принципи и критерии при подбора на актьорите от Офенбаховия театър;*
- 4. специфичния актьорско-певчески комплекс на жанра оперета легитимиран в театъра на Офенбах.*

Заклучение

Въз основа на всичко изложено дотук, заключението ми е, че докторската дисертация *“Специфика на актьорско певческия комплекс в музикалния театър на Жак Офенбах”* е представителна и задълбочена разработка, със значима стойност и с безспорен приносен характер. Считам, че трудът отговаря на законовите изисквания за научен принос и творческо-практическа приложимост.

Като давам своята много висока положителна оценка, убедено препоръчвам на почитаемото Научно жури да присъди на Марчо Апостолов образователната и научна степен “доктор” по научна специалност „Музикознание и музикално изкуство”, професионално направление 8.3 „Музикално и танцово изкуство”.

15.03.2023 г.

проф. д-р Виолета Горчева